

Leerplankundig advies

Leerplankundig advies

Aanbod praktijkgerichte
programma's vmbo

2024-2025

Januari 2023

slo

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2023 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Informatie

SLO
Postbus 502, 3800 AM Amersfoort
Telefoon (033) 4840 840
Internet: www.slo.nl
E-mail: info@slo.nl

AN

5.8041.864

Inleiding

Dit is het leerplankundig advies voor het aanbod van de praktijkgerichte programma's in de gemengde en theoretische leerweg in het vmbo, dat SLO heeft uitgevoerd op verzoek van OCW. De toelichting op het leerplankundig advies bevat een uitgebreide onderbouwing en ondersteunt het advies.

Context

Sinds 2020 zijn ongeveer 150 pilotscholen gestart met de pilot Praktijkgericht programma voor de gemengde (gl) en theoretische (tl) leerweg. In de pilot vertalen docenten de conceptexamenprogramma's naar een onderwijsprogramma dat past bij hun leerlingen en delen ze hun ervaringen. Op dit moment zijn er dertien praktijkgerichte programma's in ontwikkeling. De pilot is met licentievrije programma's gestart in 2021–2022 en loopt door tot en met schooljaar 2023–2024. De licentiegebonden programma's zitten nu in een eerste pilotjaar. Deze pilot loopt door tot 2024–2025, omdat er twee cohorten nodig zijn om in een cyclisch proces de examenprogramma's door te ontwikkelen, te verbeteren en af te stemmen op elkaar en op andere curriculumontwikkelingen.

Doel praktijkgerichte programma's

Een praktijkgericht programma is een vak waarin leerlingen in de bovenbouw praktische kennis en ervaring opdoen in verschillende werkvelden. Door deze oriëntatie worden ze beter voorbereid op de overstap naar het vervolgonderwijs en maken ze hiervoor bewustere keuzes.

In een praktijkgericht programma ontwikkelen gl- en tl-leerlingen algemene praktijkgerichte vaardigheden en, afhankelijk van het programma, specifieke vaardigheden. De achterliggende gedachte is dat leerlingen praktijkgerichte ervaring opdoen in en buiten de school op basis van opdrachten van externe opdrachtgevers, waardoor ze kennis maken met bedrijven, instellingen en het vervolgonderwijs. Zo maken ze kennis met en doen ervaring op binnen toekomstige beroepscontexten en vervolgopleidingen. Loopbaanoriëntatie is een onderdeel van het praktijkgerichte programma.

Recente ontwikkelingen

Aanvankelijk was het de bedoeling de gl en tl samen te voegen tot één leerweg: de 'nieuwe leerweg'. In deze leerweg zou iedere leerling een praktijkgericht programma volgen. Recentelijk heeft het ministerie van OCW het beleid hierop aangepast. Besloten is om de samenvoeging van gl en tl voorlopig uit te stellen en in het perspectief te plaatsen van een bredere discussie over de versterking van het beroepsonderwijs. In het voorjaar van 2023 komt de minister met een visiebrief, waarin hij zijn visie zal geven op de gemengde en theoretische leerweg. Daarom is het van belang onderscheid te maken tussen de samenvoeging van gl en tl tot een 'nieuwe leerweg' en de ontwikkeling van de

praktijkgerichte programma's. Dit advies richt zich alleen op de ontwikkeling van de praktijkgerichte programma's. Vanaf schooljaar 2024–2025 kunnen scholen er voor kiezen om hun gl- en tl-leerlingen een praktijkgericht programma te laten volgen als erkend schoolvak in het vrije deel. In het voorjaar van 2023 zal de minister ingaan op de vraag welke programma's als erkend vak mogen worden aangeboden. In de visiebrief over het beroeps- onderwijs die hij in de eerste helft van 2023 naar de Tweede Kamer zal sturen, zal hij ingaan op een mogelijke verplichting van de praktijkgerichte programma's.

Adviesverzoek

Op dit moment heeft het ministerie van OCW zorgen of met de dertien praktijkgerichte programma's alle leerlingen wel de beoogde brede oriëntatie op het vervolgonderwijs kan worden geboden. Het ministerie van OCW heeft SLO verzocht om op grond van varianten een onderbouwd leerplankundig advies uit te brengen over het benodigde aanbod (inhoud en aantal) van praktijkgerichte programma's. Dit adviesverzoek loopt naast de bestaande opdracht om dertien conceptexamenprogramma (door) te ontwikkelen.

Werkwijze

We hebben het vraagstuk van het ministerie van OCW vanuit verschillende perspectieven benaderd. We begonnen met de uitgangspunten en de inhoudelijke eisen voor de praktijkgerichte programma's, zoals beschreven in het kader. We hebben de huidige praktijkgerichte conceptexamenprogramma's geanalyseerd en recente beleidsadviezen bestudeerd. Vervolgens hebben we leerplankundige uitgangspunten geformuleerd, als leidraad voor de uitwerking van de varianten. Dit heeft geleid tot vijf verschillende varianten, waarover we intern met curriculumexperts en extern met belanghebbenden hebben gesproken op basis van een SWOT-analyse. Ten slotte is in dit advies ook gekeken naar de historische ontwikkeling van het vmbo en de structuur van de leerwegen. Dit heeft geleid tot het onderstaande advies met daarbij een aantal aanbevelingen.

Het kader

In het adviesverzoek is gevraagd het kader te toetsen met de kennis van nu. Het richtinggevend kader voor de praktijkgerichte programma's is in december 2019 vastgesteld. Het kader beschrijft 1) de uitgangspunten en 2) de inhoudelijke eisen waaraan het praktijkgericht programma moet voldoen. Zolang de pilot loopt, is bijstelling van dit kader mogelijk.

Gezien de recente ontwikkelingen en besluiten van de minister, zal het kader aangepast moeten worden wanneer er meer duidelijkheid is hoe het aanbod er in schooljaar 2024-2025 uit komt te zien.

Vijf varianten

Voor dit advies zijn vijf onderscheidende varianten beschreven, op basis van de dertien praktijkgerichte conceptexamenprogramma's in ontwikkeling. De vijf varianten zijn ontstaan door deze dertien praktijkgerichte programma's op een steeds hoger niveau te clusteren. Het onderscheid tussen de vijf varianten zit in het aantal onderliggende programma's en de inhoudelijke benadering. Het aantal praktijkgerichte programma's binnen de beschreven varianten varieert van dertien tot één. De inhoudelijke benadering loopt van een combinatie van smallere en bredere programma's, naar een meer sectorgerichte benadering, via een thematische benadering, tot aan een generiek perspectief waarin één programma centraal staat. Binnen de verschillende varianten zijn bredere en smallere oriëntaties mogelijk. Het gaat om de volgende varianten.

Variant X¹ 'Beroepsvaardighedenperspectief'

Het aanbod van de dertien praktijkgerichte programma's blijft behouden. Dit betekent dat het aanbod bestaat uit smallere en bredere programma's.

Variant X² 'Sectorkamerperspectief'

In deze variant worden de dertien praktijkgerichte programma's geclusterd op het niveau van de mbo-sectorkamers. Dit resulteert in zes praktijkgerichte programma's. De eindtermen van inhoudelijk verwante praktijkgerichte programma's worden samengevoegd en de eindtermen van de bredere programma's (D&P en T&T) worden geïntegreerd in de zes verschillende programma's.

Variant X³ 'Profielperspectief'

De dertien praktijkgerichte programma's worden geclusterd op het niveau van vier profielen (Techniek, Zorg & Welzijn, Economie en Landbouw/Groen). Net als bij X² worden de eindtermen van verwante programma's geclusterd en de eindtermen van de bredere programma's geïntegreerd in de vier verschillende programma's.*

Variant X⁴ 'Thematisch perspectief'

De dertien praktijkgerichte programma's zijn geclusterd op het niveau van inhoudelijke of maatschappelijke thema's. Dit resulteert in drie praktijkgerichte programma's rond de thema's Welzijn, Maatschappij en Techniek.*

Variant X⁵ 'Generiek perspectief'

De dertien praktijkgerichte programma's zijn geclusterd in één overkoepelend praktijkgericht programma, waarin de algemene praktijkgerichte vaardigheden centraal staan in een specifieke context. Die context biedt leerlingen de gelegenheid bijbehorende specifieke vaardigheden te oefenen.*

*Vanaf X³ hebben alle programma's een oriënterend en verbredend karakter. Ook bieden deze programma's scholen de mogelijkheid voor een smallere of

breder invulling van het praktijkgerichte programma in hun onderwijsprogramma.

Voorkeursvariant het Profielperspectief op basis van SWOT-analyse

Op basis van de leerplankundige analyse, de SWOT-analyse en de gevoerde gesprekken met belanghebbenden gaat de voorkeur uit naar variant X³: het Profielperspectief.

In deze variant worden de dertien praktijkgerichte programma's geclusterd op het niveau van de vier profielen (zie onderstaande tabel). De naamgeving verdient nog verdere doordenking en is afhankelijk van het definitieve aanbod praktijkgerichte programma's. De bredere profiel- of sectorspecifieke inkleuring geeft leerlingen een voorbereidende basis voor het vervolgonderwijs. De vier bredere programma's geven ruimte om keuzes te maken binnen en buiten het door de leerling gekozen profiel. De ervaring leert dat keuzemogelijkheden leerlingen stimuleren en motiveren. Door deze indeling wordt de huidige overlap tussen de praktijkgerichte programma's minder.

Naam profielen	Toelichting profielen	Ordering bestaande pgp's
Zorg & Welzijn	Oriëntatie op hoe de leerling, als persoon, met (specifieke) producten, diensten en technologieën kan inspelen op (persoonlijke) verzorgings- en welzijnsbehoeften van mensen.	<ul style="list-style-type: none"> • Zorg & Welzijn • Recreatie (HBR) • Dienstverlening & Producten* • Technologie & Toepassing*
Landbouw/Groen	Oriëntatie op hoe de leerling, als persoon, met (specifieke) producten, diensten en technologieën kan inspelen op behoeften om natuur, landbouw, visserij, mijnbouw, dieren en voedsel te gebruiken en de kwaliteit ervan te bewaken.	<ul style="list-style-type: none"> • Groen • Horeca & Bakkerij (HBR) • Dienstverlening & Producten* • Technologie & Toepassing*
Economie	Oriëntatie op hoe de leerling, als persoon, met specifieke producten, diensten en technologieën kan inspelen op een culturele, recreatieve, juridische en zakelijke behoeften van mensen, bedrijven, organisaties en instellingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Economie & Ondernemen • Recreatie (HBR) • Media, Vormgeving & ICT • Informatietechnologie • Dienstverlening & Producten* • Technologie & Toepassing*

Techniek	Oriëntatie op hoe de leerling, als persoon, met specifieke producten, diensten en technologieën kan inspelen op energie-, transport-, logistieke-, woon-werkbehoeften van mensen, bedrijven, organisaties en instellingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Bouwen, Wonen & Interieur • Produceren, Installeren & Energie • Techniek & innovatief Vakmanschap • Mobiliteit & Transport • Maritiem & Techniek • Dienstverlening & Producten* • Technologie & Toepassing*
----------	--	---

* = Voor Dienstverlening & Producten en voor Technologie & Toepassing kan een set van eindtermen ontwikkeld worden die generieke gebruikt kunnen worden binnen alle vier de praktijkgerichte programma's.

Reflectie op het advies

Het Profielperspectief kan opgevat worden als een meer 'sectorale' benadering. Dit wekt de indruk dat leerlingen eind klas 2 een keuze moeten maken voor een bepaalde richting en hun keuze niet meer kunnen uitstellen. Sinds de invoering van het vmbo in 1999, kent het smalle afdelingsprogramma's, intrasectorale programma's - waarin onderdelen van verschillende programma's binnen een sector worden gecombineerd - en intersectorale programma's. Dit zijn brede programma's, bedoeld voor leerlingen die nog geen keuze kunnen of willen maken. Ook in 2016 zijn er voor de invoering van de beroepsgerichte profielvakken smallere en bredere programma's ontwikkeld. We bevelen sterk aan om naast de vier sectorale programma's ook één breed programma te overwegen. Het Generieke perspectief kan daarvoor als basis dienen. Deze aanbeveling sluit aan bij:

- de historische ontwikkeling van het vmbo;
- de maatschappelijke discussie over vroeg kiezen en de uitstel van keuzes;
- de huidige onderwijspraktijk in het vmbo die zich richt op een brede oriëntatie;

De toevoeging van een breed programma borgt de onderwijsprogramma's van een groot aantal scholen die vanuit hun visie ervoor kiezen, of gekozen hebben, in te zetten op een brede oriëntatie voor hun leerlingen. Daarnaast kan een brede benadering aansluiten bij het inzetten van een praktijkgericht programma over de gehele breedte van het voortgezet onderwijs.

Toekomstperspectief

Als toekomstperspectief schetsen we een situatie waarin op termijn één oriënterend programma ontwikkeld kan worden voor het gehele vmbo. Beroepsgericht en praktijkgericht kunnen worden samengebracht door de inrichting van een flexibel systeem met keuzemogelijkheden voor leerlingen. Het Generieke perspectief en het door SPV voorgestelde toekomstperspectief voor de beroepsgerichte vakken, hebben een gedeeld beeld van oriëntatie en voorbereiding op het vervolgonderwijs.

Aanbevelingen

Om tot een aanbod van praktijkgerichte programma's in 2024-2025 en uitwerking daarvan in examenprogramma's te komen zijn vervolgstappen nodig. We geven de volgende aanbevelingen:

1. Schep duidelijkheid over de functie en positionering van de praktijkgerichte programma's en wees duidelijk over de verdere besluitvorming en fasering zoals de doorontwikkeling, de wettelijke goedkeuring en de landelijke invoering.
2. Geef opdracht om de praktijkgerichte programma's te ontwikkelen binnen het Profielperspectief, op basis van de dertien programma's die in ontwikkeling zijn.
3. Overweeg om, gezien de historische ontwikkeling en de aansluiting bij de huidige onderwijspraktijk, naast de vier programma's binnen het Profielperspectief ook de mogelijkheid één breed programma te ontwikkelen, op basis van dezelfde uitgangspunten uit het richtinggevende kader van 2019.
4. Geef (pilot)scholen de ruimte om het nieuwe aanbod na 2024 te beproeven en gebruik de monitoring om relevante informatie op te halen en te verwerken.
5. Bied scholen en leerlingen binnen de praktijkgerichte programma's keuzeruimte, maar stel ook kwaliteitseisen vast, zoals faciliteiten, begeleiding, bevoegdheden en het minimale aanbod.
6. Verleng de beproevings- en monitoringsperiode, zodat er ook na 2023-2024 zicht is op de ontwikkeling en kwaliteitsborging van de praktijkgerichte programma's, en zodat scholen en OCW hierover geadviseerd kunnen worden.
7. Pas het kader voor de praktijkgerichte programma's in de nieuwe leerweg (2019) aan op basis van ervaringen in de pilot, de beleidswijzigingen en de besluitvorming over het aanbod.